

שיבת הפתל - ירושלים

שיחת הגאון הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א

לפרשת קרח תשפ"ה¹

(נכתב ונערך על פי שיחות משנים שעברו)

קשר רשעים אינו מן המניין

מחלוקת גם בתוך עדת קרח עצמה!

זוהי כנראה התוצאה הנוראה מן המחלוקת שהיתה לא רק בין קרח ועדתו למשה רבינו, אלא גם בתוך עדת קרח עצמה! המשנה הרי אומרת: "כל מחלוקת שהיא לשם שמים - סופה להתקיים. ושאניה לשם שמים - אין סופה להתקיים. איזו היא מחלוקת שהיא לשם שמים - זו מחלוקת הלל ושמאי. ושאניה לשם שמים - זו מחלוקת קרח וכל עדתו" (אבות פ"ה מ"ז). וכבר העירו, שפדוגמא למחלוקת שהיא לשם שמים, הוזכרו שני הצדדים - הלל ושמאי, ואילו פדוגמא למחלוקת שאניה לשם שמים הוזכר רק צד אחד - קרח ועדתו, ללא הצד השני - משה רבינו. יש שהסבירו, שמשה לא נזכר כאן, כי רק קרח הוא זה שנחלק לשם שמים, בעוד שמשה - הצד השני - כן חלק לשם שמים, ולכן לא הזכירה אותו המשנה, כי הוא אינו חלק מן הדוגמא של מחלוקת שאניה לשם שמים (תוי"ט ט).

ואולם יש שהסבירו באופן אחר: לדעתם, גם בדוגמא של מחלוקת שאניה לשם שמים הוזכרו שני הצדדים - "קרח, וכל עדתו"! שכן לא רק בין קרח למשה רבינו היתה מחלוקת, אלא גם בין קרח לבני עדתו. ולא רק בין קרח לבני עדתו, אלא כל מאתים וחמישים בני עדת קרח חלקו זה על זה, כפי שעולה מדקדוק לשון המשנה, שאמרה: "מחלוקת שאניה לשם שמים, זו מחלוקת קרח וכל עדתו" (ולא אמרה בקיצור: "זו מחלוקת קרח ועדתו"). מאתים וחמישים מחלוקות שלא לשם שמים היו כאן! כל אחד חושב שהוא העניין והצדיק מכולם, ושהוא יהיה האיש שה' יבחר בו להיות כהן גדול, וכל השאר - שישפּוּרוּ!... כשזה המצב בתוך עדת קרח עצמה - אולי כבר אין זה פלא גדול כל כך, שקרח לא מספר לבני עדתו מה שנגלה לו ברוח הקדש. שהרי מאתים וחמישים האיש מקריבי הקטורת, היו לא רק שותפים לדרך, אלא גם מתחרים!... כך נראית מחלוקת שאניה לשם שמים. כל אחד מוכן שמאתים וחמישים חבריו ישפּוּרוּ!...

הגמרא אומרת, "קשר רשעים אינו מן המניין" (סנה' כו, א). החיבור ביניהם אינו חיבור, והם נשארים אוסף של יחידים³. צדיקים מכוונים בהתאגדותם למטרה אחת - לקדש שם שמים, והמטרה המשותפת מאגדת אותם לגוף אחד. משא"כ הרשעים, אצלם כל אחד חושב רק על טובת עצמו, ממילא אין כאן אחדות אמיתית, אלא רק אוסף של יחידים, ולא יותר.

גם בדור הפלגה נאמר, "ויהי כל הארץ שפה אחת ודבָרִים אֶחָדִים" (בראשית יא, א). למה נאמר "דבָרִים אֶחָדִים" בלשון רבים? למה לא נאמר "ויהי כל הארץ שפה אחת ודבר אחד"? - התשובה היא, שאמנם כולם אומרים את אותו הדבר, "הָבָה נִבְנֶה לָנוּ עִיר וּמִגְדָּל וְרֹאשׁוֹ בַשָּׁמַיִם" (שם, ד), אבל לכל אחד היתה בזה מטרה משלו, כפי שהגמרא מסבירה, שדור הפלגה נחלקו לשלש כיתות. אחת אומרת 'נעלה ונשב שם', ואחת אומרת 'נעלה ונעבוד עבודה זרה', ואחת אומרת 'נעלה ונעשה מלחמה עם הקב"ה' (סנה' קט, א).

קרח שפיקח היה, מה ראה לשטות זה?

בבואנו לדבר על קרח, צריך להקדים ולומר, שכל מה שנדבר עליו הוא רק כפי מה שנראה לעינינו הכחות, וכפי המושגים הנמוכים שלנו. לא כפי ערכו ומדרגתו האמיתיים. האר"י ז"ל אמר, "צדיק פתָמָר יִפְרֹחַ" (תהלים צב, יג) - סופי תיבות קרח, כי היה בקרח גם צד טוב, שהוא חיפש קדושה² (כתבי האר"י ז"ל, שער הפסוקים). ורש"י כאן מביא, שקרח היה בעל רוח הקודש (כפי שנראה להלן). אם כן, אין לנו כלים לדבר על קרח כפי ערכו האמיתי, ולכן בליט ברירה אנו מדברים עליו במושגים שלנו. חז"ל שואלים: "קרח שפיקח היה, מה ראה לשטות זה?" (תנחומא קרח סי' ה', וברש"י כאן טז, ז) הרי משה מזהיר את קרח ואת עדתו בדברים ברורים: "מי שיִפְתָּח יֵצֵא חַי, וכוּלָּם אוֹבְדִים" (עי' רש"י שם, ו). אם כן, כיצד מעיז קרח להכנס לסיכון כזה? מנין לו הבטחון, שמתוך מאתים וחמישים איש, הוא יהיה זה שיבחר לכהונה הגדולה? - כך שואלים חז"ל.

רש"י מביא את התיורן שאמרו על זה חז"ל: קרח - "עיניו הטעתו. ראה (ברוח הקודש) שלשלת גדולה עומדת הימנו, שמואל ששקול כנגד משה ואהרן... ועשרים וארבעה משמרות (לויה) עומדות מבני בניו, שכולן מתנבאין ברוח הקודש... אמר: אפשר הגדולה הזו עתידה לעמוד ממני, ואני אוֹבֵד אותה?!" (תנחומא קרח סי' ה', הובא ברש"י כאן טז, ז). לכן הוא משוכנע, שהוא האיש שיִפְתָּח ע"י הקב"ה לכהונה הגדולה.

אלא שרוח הקודש של קרח היתה, כנראה, מוגבלת מאד. אם לא היתה מוגבלת, היה רואה גם מה שיצא מאהרן, לא רק מה שיצא ממנו. מאהרן יוצאים כהנים גדולים במשך דורות רבים, יוצאים ירמיהו יחזקאל ועזרא הסופר, יוצאים מתתיהו ובניו ועוד צדיקים, את כל זה קרח לא רואה. למה? - כנראה שקרח רואה רק מה שהוא רוצה לראות, ואינו רואה מה שהוא אינו רוצה לראות. אפילו אצל אדם כזה, שרואה ברוח הקודש, שייך כנראה יצר הרע כזה, שלא לראות מה שהוא אינו רוצה לראות. [או שראה את הכל, אבל סבור היה שכל אלו יצאו מאלעזר או מפינחס, ואהרן יכול כבר להשרף].

אז יש לקרח רוח הקודש, אבל היא מוגבלת. ולא רק שהיא מוגבלת, גם במה שכבר כן ראה ברוח הקודש, השתמש קרח באופן מרושע ואכזרי. אם קרח מדמה לעצמו שראה ברוח הקודש שהוא זה שימלט וכל בני עדתו ישפּוּרוּ, מה היה עליו לעשות? היה צריך לגלות את הדבר לחבריו, ולהצילם ממות בטוח! במקום זה, מה הוא עושה? - "וַיִּקְהֵל... קֶרַח אֶת כָּל הָעֵדָה אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד" (במדבר טז, יט) - להובילם לשרפה ולאבדון. להסית מאתים וחמישים איש לבוא ולהתקוטט למענן עם משה רבינו, תוך ידיעה ודאית שסופם להאבד בזה ובבא - זוהי רשעות מיוחדת במינה!

זהו "דְּבָרִים אֲחָדִים". הרבה אֲחָדִים, ולא משהו אחד גדול ומשותף.

כך גם במחלוקת קרח. אין כאן אגודה אחת אמיתית, אלא הרבה אחדים. אולי בגלל זה משה ואהרן יכולים לומר אח"כ לקב"ה: "הָאִישׁ אֶתְּ דַּחֲטָא וְעַל כָּל הָעֵדָה תִּקְצֹף"?! (במדבר טז, כב) הגם שהיו שם מאתים וחמישים איש, ולא רק איש אחד. אלא שכל אחד ממאתים וחמישים איש אלו הוא איש אחד בלבד. אין כאן קבוצה של מאתים וחמישים איש, אלא מאתים חמישים פעמים איש אחד, ואין להעניש את "כל העדה" (עונש לציבור) בגלל חטא של יחידים.

מה היתה טענתם של קרח ועדתו כלפי משה?

כפי שהזכרנו, חז"ל אומרים שמחלוקת קרח ועדתו כנגד משה רבינו היתה מחלוקת שלא לשם שמים. מה היה כאן "שלא לשם שמים"? אומר רש"י: "מה ראה קרח לחלוק עם משה? - נתקנא על נשיאותו של אליצפן בן עוזיאל, שמינהו משה נשיא על בני קהת על פי הדבור. אמר קרח: אֲנִי אבא ארבעה היו, שנאמר: 'וּבְנֵי קֹהֵת עֲמָרָם וַיִּצְהָר וַחֲבִירוֹן וְעִזִּיאֵל' (שמות ו, יח). עמרם הבכור - נטלו שני בניו גדולה, אחד מלך ואחד כהן גדול. מי ראוי ליטול את השניה? לא אני, שאני בן יצהר, שהוא שני לעמרם?! והוא מינה נשיא את בן אחיו הקטן מכולם! הריני חולק עליו ומבטל את דבריו" (רש"י במדבר טז, א). הרי שהכל התחיל מקנאה, ולא מחשבון שנעשה לשם שמים. אם היה קרח פועל לשם שמים, היה מבין שכל המינויים של משה נעשו על פי נבואה שקבל מֶה'. אבל קרח נגוע בקנאה, ולכן הוא חולק על נבואתו של משה, והמינויים שעשה משה אינם מקובלים עליו.

והנה, הרמב"ם כתב: "משה רבינו, לא האמינו בו ישראל מפני האותות שעשה, אלא כל האותות שעשה במדבר" - לפי הצורך עשאו, לא להביא ראיה על הנבואה. היה צריך להשקיע את המצריים - קרע את הים והצילילן בתוכו. צִרְקָנוּ לַמְּזוֹן - הוריד לנו את המן. צָמְאוּ לַמַּיִם - בקע להם את האבן. כפרו בו עדת קרח - בלעה אותן הארץ. וכן שאר כל האותות. ובמה האמינו בו? - במעמד הר סיני, שעניינו ראו ולא זר, ואזנינו שמעו ולא אחר, האש והקולות והלפידים... והקול מדבר אליו ואנו שומעים: משה, משה! לֹךְ אִמּוֹר לָהֶם כֵּךְ וְכֵךְ! (הלכ' יסודי התורה פ"ח ה"א). מעמד הר סיני - הוא ההוכחה המוחלטת על אמיתת נבואתו של משה רבינו. וכל הניסים שעשה משה במדבר - "לפי הצורך עשאו, לא להביא ראיה על הנבואה". כך לשון הרמב"ם.

והנה, בין הניסים שמגדיר אותם הרמב"ם כניסים שנעשו לצורך - "לא להביא ראיה על הנבואה" - מונה הרמב"ם גם את הנס שמופיע בפרשתנו: "כפרו בו עדת קרח - בלעה אותן הארץ". וקשה: הרי מפורש בכתוב, שהדרך הניסית בה מתו קרח ועדתו, באה כדי להוכיח את אמיתת נבואתו של משה! הלא כך אמר משה: "בְּזֹאת תִּדְעוּן כִּי ה' שְׁלַחְנִי לַעֲשׂוֹת אֵת כָּל הַמַּעֲשִׂים הָאֵלֶּה, כִּי לֹא מִלְּבִי: אִם כְּמוֹת כָּל הָאֲדָם יִמְתּוּן אֵלֶּה... לֹא ה' שְׁלַחְנִי. וְאִם בְּרִיאָה יִבְרָא ה', וּפָצְתָה הָאֲדָמָה אֶת פִּיהָ... וַיִּדְעֻם כִּי נִאֲצוּ הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה אֶת ה'" (במדבר טז, כח-ל). כיצד אפוא אומר הרמב"ם, שבליעת קרח ועדתו באדמה היתה "לצורך", ולא כדי להוכיח אמיתת נבואתו של משה? והרי מפורש בכתוב להפך!

לחומר הקושיא נראה לבאר, שכשהרמב"ם אומר "כפרו בו

עדת קרח", אין הכונה שקרח ועדתו כפרו בנבואת משה לגמרי. אם היו כופרים בנבואת משה לגמרי, למה חפצו בכהונה? הרי הכהונה ענינה עבודת המשכן, והמשכן נבנה על פי הוראותיו של משה; ואם אין נבואתו אמת, מנין להם שזהו המקום שבו בחר ה' להשרות בו את שכינתו? בנוסף לכך, הרי ביום חנוכת המשכן שנבנה ע"פ משה רבינו, יורדת אש מן השמים, "וַתֹּאכַל עַל הַמִּזְבֵּחַ אֵת הָעֹלָה וְאֵת הַחֲלִבִּים, וַיֵּרָא כָּל הָעָם וַיִּרְאוּ, וַיִּפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם" (ויקרא ט, כד). וגם קרח ובני עדתו ראו זאת. וא"כ, הם לא יכולים לכפור במה שראו כמו עיניהם. חוץ מזה, הרי גם הם נכחו במתן תורה, ושמעו את ה' מדבר אל משה ואומר לו: "לֹךְ אִמּוֹר לָהֶם כֵּךְ וְכֵךְ!" - שזוהי ההוכחה המוחלטת לאמיתות נבואתו של משה, כפי שכתב הרמב"ם. יותר מכך: אפילו בשעה שקרח כבר נחלק על משה, ומשה מציע להם לברר את ענינם ע"י הקטרת קטורת, ומזהיר אותם: "מִי שִׁיבְחָר יֵצֵא חַי, וְכוּלְכֶם אוֹבְדִים" - מאמין קרח לדבריו של משה. מנין שהאמין? שהרי חז"ל שאלו: "קרח שפיקח היה, מה ראה לשטות זו", להכנס לסיכון כזה? - וענו מה שענו (כפי שהבאנו לעיל). הרי שקרח האמין לדברי משה שכל מקטירי הקטרת ישרפו חוץ מאחד! אחרת, אין טעם לכל הקושיא והתירוץ של חז"ל! אם האמינו קרח ועדתו בנבואתו של משה, מהי אפוא כוונת הרמב"ם, שעדת קרח כפרו במשה? במה כפרו בו?

התשובה היא, כנראה, שקרח היה סבור, שה' לא אמר למשה במפורש למנות את אהרן לכהן גדול, אלא אמר לו למנות לתפקיד זה את האיש המתאים ביותר, ומשה מדעתו החליט למנות את אהרן⁵, בעוד שהאמת היא (לדעתו של קרח) שקרח הוא האיש המתאים ביותר, ולא אהרן. (וכך חשב לעצמו כל אחד משאר בני עדת קרח, שהוא האדם המתאים ביותר למשרת הכהן הגדול, ולא אהרן, או קרח, או מישהו אחר). הם חושדים במשה רבינו שהיה נוגע בדבר כאשר מינה את אחיו לכהן גדול, ושהוא בעל גאווה ח"ו. אומרים עליו, "מִדּוּעַ תִּתְנַשָּׂאוּ עַל קָהֵל ה'" (במדבר טז, א). התורה מעידה: "וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָו מִכָּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה" (שם יב, א), והם אומרים על משה שהוא ח"ו מתנשא על קהל ה', ומשתרר אליהם מדעת עצמו - "כִּי תִשְׁתַּרֵּר עָלֵינוּ גַם הַשְּׁתַּרֵּר" (שם טז, יג).

כנגד טענה זו - שמשה החליט מדעתו למנות דוקא את אהרן לכהן גדול - ענה משה ואמר: "ה' שְׁלַחְנִי לַעֲשׂוֹת אֵת כָּל הַמַּעֲשִׂים הָאֵלֶּה, כִּי לֹא מִלְּבִי" (שם, כח). לא מדעתי החלטתי מי יהיה כהן גדול, אלא ה' הוא שאמר לי למנות את אהרן לכהן גדול (ע"י רש"י שם).

התירוץ לדברי הרמב"ם הוא אפוא, שקרח ועדתו האמינו באופן כללי בנבואת משה. רק בפרט מסוים כפרו. וכדי להוכיח את טענת משה בענין מסויים זה - בלעה אותם האדמה⁶. נמצא אפוא, שנס זה הוא נס לצורך, "לא להביא ראיה על הנבואה" בכללותה, שבה האמינו קרח ועדתו⁷.

חכמתה של אשת און בן פלת

ובכל זאת, היה אדם אחד שפרש פִּזְמוֹן מן העדה הרעה של קרח, וניצל, וזהו און בן פלת. און בן פלת מופיע בתחילת הפרשה כאחד מראשי החולקים על משה רבינו (שם, א), אבל בהמשך הפרשה לא מסופר עליו דבר. לא כתוב שנבלע באדמה עם קרח דתן ואבירם, לא כתוב שנשרף עם עדת קרח - הוא פשוט נעלם. להיכן הוא נעלם? אומרים חז"ל: און בן פלת - אשתו הצילתו.

המצרי (ע' רש"י שם, טו). אח"כ, כשמשא ואהרן מדברים עם פרעה, ובעקבות כך מכביד פרעה את השעבוד על ישראל, הם מופיעים וטוענים: "יָרָא ה' עֲלֵיכֶם וַיִּשְׁפֹּט, אֲשֶׁר הִבָּאֲשֶׁתְּ אֶת רִיחֲנוּ בְּעֵינֵי פֶרְעָה וּבְעֵינֵי עֲבָדָיו לְתֵת חֶרֶב בְּיָדָם לְהַרְגֵנוּ!" (שמות ה, כא. וע' רש"י שם, כ) אתם אשמים בהכבדת השעבוד, ועל כך תענשו מן השמים! (לא מעניין אותם שמשא ואהרן באו אל פרעה בשליחות ה', ולא מיזמתם).

כשישראל נעצרים מול ים סוף בלי אפשרות להמשיך בדרכם, שוב מופיעים דתן ואבירים ואומרים למשה: "הֲלֹא זֶה הַדֶּבֶר אֲשֶׁר דִּבְּרָנוּ אֵלֶיךָ בְּמִצְרַיִם לֵאמֹר חָדַל מִמֶּנּוּ וְנַעֲבֹדָה אֶת מִצְרַיִם" (שם יד, יב). מבאר רש"י: "אֲשֶׁר דִּבְּרָנוּ אֵלֶיךָ בְּמִצְרַיִם - היכן דברנו? יָרָא ה' עֲלֵיכֶם וַיִּשְׁפֹּט". מי אמר את הדברים האלו? דתן ואבירים! אחרי שראו כבר את עשר המכות שקבלו המצרים, אחרי שראו את ה' פוסח על בתי בני ישראל במכת בכורות, אחרי שראו את יציאת מצרים ואת עמוד האש והענן שמלוים את ישראל, עדין הם טוענים: "הֲלֹא זֶה הַדֶּבֶר אֲשֶׁר דִּבְּרָנוּ אֵלֶיךָ בְּמִצְרַיִם"!!! רואה שטעית כשדברת אל פרעה? לא היה צריך לדבר אל פרעה!

אחר כך עברו את ים סוף בהצלחה, ראו שמי מרה התמתקו, ויש שָׁלוֹ ויש מֶן, אבל גם זה לא משכנע אותם. אם משה אומר לא להותיר מהמן, צריך דווקא כן להותיר מהמן (שם טז, כ ורש"י שם). הנסיון הזה נכשל, "וַיָּרֶם תּוֹלְעִים וַיִּבְכְּשׁ" (שם), ואף על פי כן כשמשא אומר שבשבת לא יהיה מֶן, הם הולכים לבדוק אולי גם בשבת ירד מֶן, לנסות להוכיח שמשא טעה (שם, כז). גם הנסיון הזה נכשל, כמובן. "וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׂבִיעִי יָצְאוּ מִן הַעֵם לְלָקֵט, וְלֹא מָצְאוּ" (שם). ובכל זאת, דתן ואבירים נשארים בדרך שלהם. הקו המנחה אצלם - לעשות ההפך ממה שאומר משה רבינו. כאותו גבאי שהיה מסוכסך עם השמש, וכשהשמש הכריז בליל ר"ח "יעלה ויבוא", צעק הגבאי: "לא יעלה ולא יבוא"!!! אם משה אומר כך, דתן ואבירים צריכים לומר את ההפך!

מה הטענה האחרונה של דתן ואבירים כלפי משה רבינו, לפני שנבלעו באדמה? - "הֲמַעֲטָ פִּי הַעֲלִיתֵנוּ מֵאֶרֶץ זִבְתַּח חֶלֶב וַיְדַבֵּר לְהַמְנוּחָה בְּמִצְרַיִם וְעַתָּה יֵצְאוּ מִן הָאֶרֶץ וְיָבִיאוּ אֶת הָאֶרֶץ זִבְתַּח חֶלֶב וַיְדַבֵּר מִצְרַיִם יְמוּתוֹ בַּמִּדְבָּר וְלֹא יִכְנְסוּ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל נְגֹזֶה בַּמַּעֲשֵׂה הַמִּרְגָּלִים" (שם יד, כט), ומדוע נזכרים דתן ואבירים להתלונן על כך רק עכשיו, במעשה קרח¹⁰? התשובה היא, כנראה, שלאחר מעשה המרגלים כל ישראל נכנעו לפני משה, ולכן גם דתן ואבירים אינם מעזים לדבר נגדו. אבל עכשיו, במעשה קורח, שיש כבר מי שמערער על משה רבינו - זוהי הזדמנות מתאימה גם בשבילם לפתוח את הפה, למרות שהערעור שלהם על משה הוא בשטח אחר לגמרי¹¹.

קשה להבין זאת. אנשים שעמדו במעמד הר סיני ואמרו "נעשה ונשמע" - מה שמעסיק אותם עד יומם האחרון זה איך להכפיש ולהשמיץ את משה רבינו כמה שיותר, רק בגלל שלפני כמה עשרות שנים הוא הפריע להם פעם אחת להתקוטט בחפשויות!... הם ההיפך הגמור מאשתו של און בן פלת, שאומרת לבעלה, למה לך לריב ללא תכלית. הם רַבִּים ללא תכלית. לא רוצים להיות כהן גדול, לא מבקשים להקטיר קטורת, רבים רק בשביל המריבה. לאחרים עוד היתה איזו נקודה של "לשם שמים", אבל לדתן ואבירים כנראה לא היתה אפילו הנקודה הזו. הם לא שייכים לעדת קרח, הם מחלוקת בפני עצמם. מחלוקת לשם מחלוקת, לא לשם

כיצד הצילה אותו? היא אומרת לו טענה פשוטה: מה יצא לך אם תתערב במחלוקת הזו, הרי בין אם אהרן יהיה כהן גדול, ובין אם קרח יהיה כהן גדול, מעמדך לא יעלה ולא ירד. אתה ודאי שלא תהיה כהן גדול. א"כ למה לך להתערב בזה?⁸ (ע' סנה' קט, ב). אמנם און בן פלת אומר לה שכבר נשבע לקרח לבוא ולתמוך בו, אבל אשתו מצילה אותו גם מזה. מה עשתה? השקתה אותו יין עד שהשתכר ונרדם, וישבה בפתח האוהל בראש פרוע. אף אחד מאנשי קרח לא מעיז להתקרב לאוהל שאשה שראשה פרוע יושבת בפתחו. ממילא אף אחד לא קורא לאון בן פלת לבוא אל פתח אוהל מועד. און בן פלת ממשיך לישון, ובינתיים דתן ואבירים נבלעים באדמה ועדת קרח נשרפים. זהו דבר גדול שעושה אשתו של און בן פלת, מצילה את און בן פלת מהסוף המר שבא על קרח ועדתו.

חז"ל אמרו, שאשתו של און בן פלת היתה הניגוד לאשת קרח. הפסוק אומר: "חֲכָמוֹת נָשִׁים בְּנִתָּה בִּיתָה, וְאִנּוֹלֶת בְּיָדֶיהָ תִּהְיֶה" (משלי יד, א). ודרשו חז"ל: "חֲכָמוֹת נָשִׁים בְּנִתָּה בִּיתָה" - זו אשתו של און בן פלת. "וְאִנּוֹלֶת בְּיָדֶיהָ תִּהְיֶה" - זו אשתו של קרח (סנה' קי, א). אשת קרח היתה זו שגרמה לכל המהומה, כפי שמוכח בגמרא (שם); פיתחה את בעלה למרוד במשה רבינו ולדרוש את הכהונה לעצמו, וגרמה בזה למות בעלה וכל עדתו. ואילו אשת און בן פלת, גם לאחר שבעלה היה שקוע במחלוקת, הצליחה להוציאו ממנה ולהצילו. אין טעם להפסיד סתם את העולם הבא, להתקוטט רק לשם קטטה.

עצתה של אשת און בן פלת יכולה וצריכה לשמש גם אותנו. יש לפעמים מחלוקות וויכוחים בין אנשים או בין גופים שונים, ואדם נמשך לפעמים להתערב במחלוקת. אדם צריך לומר לעצמו במקרה כזה, מה שאמרה אשת און בן פלת לבעלה: למה לי להתערב בזה? בשלמא כשמישהו רב איתי, בעל כרחי אני צד בויכוח. אבל כשאני צד בויכוח, למה לי להתערב? למה להכניס את הראש לזה? זהו דבר יעיל מאד בחיים, לנהוג כעצתה של אשת און בן פלת. לא להתערב במחלוקות שאין לנו שום תועלת מהתערבות בהן.

גם במחלוקות בין תלמידי חכמים לא כדאי להתערב. כמובן, אינני מדבר על מחלוקת בהלכה, שבוזה טוב מאד להתערב. מחלוקת רש"י ותוספות, או מחלוקת הרמב"ם והראב"ד, במחלוקת כאלה כדאי מאד להתערב. אבל במחלוקות אישיות לא כדאי להתערב. ממחלוקות אישיות צריך לברוח כמו מאש.

דתן ואבירים - מה להם ולעדת קרח?

והנה, חוץ מקרח ובני עדתו, וחוץ מאון בן פלת ואשתו, יש עוד קבוצה שלישית בסיפור הזה; קבוצה בת שני אנשים בלבד, ושמן - דתן ואבירים. דתן ואבירים הם ענוים גדולים מאד!... לא שואפים לכהונה גדולה, ולא באים אל פתח אוהל מועד להקטיר קטורת (כיון שהיו משבט ראובן, ולא משבט לוי שנבחר לעבודת המשכן). מה הם בכל זאת רוצים? למה הם מתערבים במחלוקת? הם רוצים דבר אחד פשוט - לחרף ולגדף את משה רבינו! "וַיְדַבֵּר דָּתָן וָאֲבִירָם יָצְאוּ נָצְבִים פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד" (במדבר טז, כז) - לחרף ולגדף! (רש"י שם) זו דרכם ממצרים ועד הַנֶּהָה. מיום שמשא רבינו מוכיח אותם על שהם מכים זה את זה (ע' רש"י שמות ב, יג), הם "נעלבים", ומנצלים כל הזדמנות אפשרית להכפיש ולהשמיץ את משה רבינו. תחילה הלכו לפרעה והלשינו על משה, שהוא זה שהרג את

שום דבר אחר.

יהי רצון שנזכה לחיי שלום ושלחה, שיהיו מחלוקות רק כמחלוקת הלל ושמאי שהיתה לשם שמים, והיו נוהגים חיבה ורעות זה בזה, שאע"פ שבית הלל פוסקים אחרת מבית שמאי, לא נמנעו להיות נושאים נשים אלו מאלו, לקיים מה שנאמר "הָאֵמֶת וְהַשְּׁלוֹם אֶתְּבוּ" (יבמות יד, ב).

השיחה נערכה לפי קוצר דעתו של העורך,
וכל טעות או חסרון יש לתלות בעורך בלבד.

1. לדעת הרב שליט"א, בכל פרשה בתורה יש קשר או הקבלה בין תחילת הפרשה לסופה. [הרב פרסם מאמר בענין זה בכתב העת "ירושתנו", כרך ג' (תשס"ט) עמ' קי"ח. כתב עת זה יוצא לאור פעם בשנה ע"י "מכון מורשת אשכנז" (בני ברק), ובו מחקרים וסקירות בתורתם של חכמי אשכנז, אורחותיהם ומנהגיהם]. הקשר שציין אליו הרב שליט"א בפרשת קרח: "דב לָכֶם בְּנֵי לֵוִי" (במדבר טז, ז) ⇔ "וְלִבְנֵי לֵוִי הָיָה נִתְּנִי כָּל מִצְוָה בְּיִשְׂרָאֵל" (שם יח, כא). קשר נוסף: "כִּי כָל הָעֵדָה כָּלֶם קְדָשִׁים... וּמִדּוּעַ תִּתְּנָשְׂאוּ" (שם טז, ג) [ההתנשאות היא בחינה דקה של זלזול בקדושת שאר בני ישראל וחילולה] ⇔ "וְאֵת קְדָשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא תַחַלְלוּ" (שם יח, לב). קשר נוסף: "וְאֵת הַקְדּוֹשׁ וְהַקְרִיב אֵלָיו" (שם טז, ה) ⇔ "מִפֶּל מִתְּנִיתְּכֶם תִּרְיִמוּ... אֵת מִקְדָּשׁוֹ מִמֶּנּוּ" (שם יח, כט). קשר נוסף: "שָׁמְעוּ נָא בְנֵי לֵוִי... כִּי הִדְדִּיל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֶתְכֶם... לַעֲבֹד אֶת עֲבֹדַת מִשְׁכַּן ה'" (שם טז, ח-ט) ⇔ "וְאֵל הַלִּוִּים תִּדְבֹּר וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם... שָׂכָר הוּא לָכֶם חֶלֶף עֲבַדְתֶּם בְּאֵהָל מוֹעֵד" (שם יח, כו-לא).
2. וכן נרמז בזה, "שבסוף תיקון העולם גם הוא יתוקן" ("עץ יוסף" על מדרש רבה בפרשתנו, פרשה י"ח סוף אות יג [יא]). וכן דקדק השל"ה מהמשנה, דרך לגבי "עדת" קרח נחלקו תנאים אם יש להם חלק לעוה"ב או לא (סנה' קח, א). ומשמע דעל קרח עצמו לא נחלקו, ולכ"ע יש לו חלק לעוה"ב (של"ה פרשת קרח אות ט"ו בהגה"ה).
3. במקור נאמר כלל זה בגמרא לגבי ענין הטעון החלטה של בית דין, או של פורום אחר. ואמרו בגמרא, שכאשר הפורום המחליט כולל בתוכו אנשים רשעים, וההחלטה התקבלה על סמך רוב של רשעים - אין להחלטה שהתקבלה כל תוקף, ואין מתחשבים בה לא בשמים ולא בארץ. והטעם, כיון שכוחו של הרוב אינו בא מחמת עצמו, אלא מחמת ה"כלל" אותו הוא מייצג, שהרוב הוא זה שמייצג את הכלל. וא"כ יש להגדיר תחילה מי נמנה על הכלל, ומתוך הנמנים על הכלל יש לברר מהי דעת הרוב. ולענין זה אמרו, "קשר רשעים אינו מן המנין". והיינו, שהרשעים מלכתחילה אינם מצטרפים למנין הכלל, וממילא, גם לא ל"רוב". וממילא, החלטה שהתקבלה על סמך רוב של רשעים - אין לה כל תוקף הלכתי.
4. "במדבר" - להוציא אלה שנעשו במצרים, שחלקם נעשו באמת כדי להביא ראייה על שליחותו של משה ועל אמינות נבואתו.
5. ועי' כעין זה בשל"ה (פרשת קרח, ד"ה ר"ן איש ובתוכם היו הנשיאים וכו') ובאור החיים הקדוש (במדבר טז, כח). וכן משמע ברמב"ם, שקרח ועדתו לא כפרו בנבואת משה לגמרי, אלא רק על פרט אחד טענו שעשה מדעתו, ולא על פי ה'. שכן כתב הרמב"ם (בפירוש המשנה לפרק "חלק" במס' סנהדרין) וז"ל: "היסוד השמיני, היות התורה מן השמים. והוא, שנאמין כי כל התורה הזאת הנתונה ע"י משה רבינו ע"ה, שהיא כולה מפי הגבורה, כלומר שהגיעה אליו כולה מאת ה' יתברך... הכל מפי הגבורה, והכל תורת ה' תמימה טהורה וקדושה אמת. וזה שאומר, שכמו אלה הפסוקים והספורים משה ספֵּרם מדעתו - הנה הוא אצל חכמינו ונביאינו כופר... והמאמר המורה על היסוד הזה, הוא מה שנאמר: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה, בְּזֹאת תִּדְעוּן כִּי ה' שִׁלְחֵנִי לַעֲשׂוֹת אֵת כָּל הַמַּעֲשִׂים הָאֵלֶּה, כִּי לֹא מִלְכִּי". עכ"ל. הרי שטענת קרח ועדתו היתה, שלא כל מה שאמר משה רבינו נאמר לו מן השמים, אלא חלק מדבריו נאמר מדעתו.
6. והגם שמצינו באמת שלשה דברים שעשה משה מדעתו, והסכים הקב"ה עמו, הגם שלא נאמר לו בנבואה לעשות כן (שבת פז, א), וא"כ קשה לכאורה, מה הטענה הגדולה על קרח ועדתו שסברו שגם כאן הוא כן, שמשם החליט מדעתו למנות את אהרן לכהן גדול. אך י"ל שטענת קרח ועדתו היתה, שמשם רבינו עשה כן מתוך נגיעות, "מכח שהיה משה רבינו ע"ה מבקש זה מהקב"ה, והתפלל על זה שלא יזוז הכבוד מביתו וממשפחתו ושבטו, והקב"ה רצון יראיו יעשה [והסכים לזה], ועל זה התרעמו" (השל"ה בפרשת קרח שם).
7. והנה, לגבי מקטירי הקטורת בעדת קורח, שנשרפו, כתב הרמב"ן: "והנה משה מעצמו חשב המחשבה הזאת, ורצה בקטורת יותר משאר קרבנות, כי ראה כבר בנדר ואביהוא כי בהקריבם קטורת זרה לפני ה' נשרפו... ובקט משה כי ה' מקים דבר עבדו ועצת מלאכיו ישרים", שכן יקרה גם הפעם (רמב"ן במדבר טז, ה). ועי' פ' מה שבאר הרב שליט"א, אולי י"ל שמקריבי הקטורת נעשו כאן במידה כנגד מידה. שהם טענו שמשם מחליט דברים מדעתו, וה' כביכול "נאלץ" להסכים על ידו, כי רצון יראיו יעשה. ולכן בדיק באופן זה נענשו, שמשם הוא זה שהחליט באיזה אופן ימותו, וכמו שכתב הרמב"ן.
7. ועי' גם בשו"ת "ציץ אליעזר" (חלק כ"ב סי' ח') שדן בדברי הרמב"ם, ותייך דבריו (על פי דברי השל"ה) באופן הדומה לתירוץ שאמר כאן הרב שליט"א, (אך שונה קצת).
8. ומה שאין בן פלג לא חשב בעצמו על החשבון הפשוט הזה, ביארו בעלי המוסר, מפני שיצר המחלוקת מושך את האדם להתערב ולהכנס למחלוקת גם שהיא אינה נוגעת לו. ויצר זה קִסְמָא את עיניו של האדם, שלא לראות שלא יצא לו מן המחלוקת שום דבר. ורק מישוהו מבחון, שאינו שקוע במחלוקת, הוא יכול לגרום למי ששקוע בתוך המחלוקת להביט על הדברים בצורה מפקחת.
9. ואולם לפי דעה אחרת בחז"ל, דתן ואבירם כלל לא היו עם ישראל כשנאמרו הדברים האלו אל משה. לפי דעה זו (האחרת), כשישראל יוצאים ממצרים, דתן ואבירם מעדיפים להשאר עם פרעה במצרים! (עי' תרגום יונתן שמות יד, ג) כיצד אפוא מוצאים אותם אח"כ במדבר? כנראה שלאחר קריעת ים סוף ומפלת מצרים החליטו בכל זאת להצטרף אל בני ישראל, ויצאו ממצרים באופן עצמאי. אם רוצים להמשיך ו"לרדוף" את משה רבינו, אין ברירה אלא ללכת אחריו!... [והגיעו ממצרים למדבר סיני בדרך היבשה, בלי לחצות את ים סוף, (תעלת סואץ לא היתה קיימת אז), או שחצו את הים בספינה].
10. שאלה זו היא אליבא דשיטת רש"י (במדבר טז, ד) והרמב"ן (שם, א), שמעשה קרח היה לאחר מעשה המרגלים. אבל לשיטת האב"ע (שם), מעשה קרח היה לפני מעשה המרגלים.
11. וה"אור החיים" הק' דקדק מלשון הכתוב, שדתן ואבירם "היו סיבה לכל מעשה קרח... ואפשר שגם את קרח הם החטיאוהו... גם בליעת קרח ואכילת האש מאתים וחמישים איש - הם היו סיבה למאורע מתחלה ועד סוף" (אוה"ח במדבר כו, ט).
12. וכה כתב בעל ה"נודע ביהודה" לחכם אחד, בדבר מחלוקת שנפלה בקהלתו: "אין לך מצוה גדולה מן השלום... ונא שישמע מעלתו לעצתי, ויתן מקום לשלום, ואין לך גרוע מהמחלוקת, ובזמננו לא שכיח מחלוקת לשם שמים, והשטן מרקד, ונא מאד שיעשה שלום. והעושה במרומו שלום, יכרך עמו ישראל בשלום" (שו"ת "נודע ביהודה" מהדורה קמא - יו"ד סוף סי' א').